

דעת הלכה

יצא לאור ע"י בית ההוראה
"שערי הוראה"
נערך ע"י הרב יוסף
אייזנשטיין שליט"א מרבני
בית ההוראה מו"צ ומח"ס
דעת הלכה וש"ע השל"ה
לפי סדר דף היומי בהלכה

גליון 85 אחרי קדושים

סתימת דלת שנפתח לעתים רחוקים, דלת ארון שיצא ציר התחתון או העליון, מטה או כוס שמרכיבים אותם, בנין וסתירה בכלים, עשיית נקב בהם, פתיחת קופסאות שימורים, פתיחת כל סוגי הפקקים,

סימן שיג ס"ג

דלת מהרבה קרשים

טז. דלת העשויה מקרשים הרבה מותר אף שאינה קשורה ושומטים אותה כשפותחה אם יש לה איסקופה. וכן במקום שנועלים בקרשים הרבה ויש להם חקיקה למעלה ולמטה שמכניסים בם כל קרש בפני עצמו, הרי זה כאיסקופה, ודינם כדלת הואיל ואין לוח אחד בכל הדלת. והאחרונים מצדדים להקל אף בלוח אחד כיון שיש איסקופה ומשתמשים תדיר.

(שו"ע ס"ד, מ"ב ס"ק לג-לז).

סעיף ה

יצא ציר התחתון כולו

יז. שידה תיבה ומגדל שיש להם שני צירים אחד למעלה ואחד למטה שנכנסים בתוך חור, אם יצא התחתון כולו ממקומו אסור להחזירו שמא יתקע, בחוזק בסיכים ויתידות שלא יוכל לצאת וזה מכה בפטיש, ואף בציר באמצע שלא שייך שמא יתקע גזרו אטו מהצד, ואף בצירים מברזל שאי אפשר לתקוע חזק, גזרו שמא יראה שהציר אינו תקוע יפה ויחברו במסמרים. (שו"ע ס"ה, מ"ב ס"ק לז-לח).

יצא מקצת ציר התחתון או העליון

יח. אם יצא מקצת ציר התחתון דוחקו עד שמחזירו למקומו, כי העליון נשאר במקומו בקל יחזיר התחתון, אבל אם יצא העליון שעל ידי זה נופל לגמרי אסור אפילו לדחקו ולהחזירו. (שו"ע ס"ה, מ"ב ס"ק לט).

סעיף ו

מטה של פרקים

יט. מטה של פרקים שנושאה בדרך מפורק וכשבא למקומו מחזיר פרקיה ומושיב אותה, אסור להחזירה ולהדקה גזירה שמא יתקע ביתידות ומסמרים וזה גמר מלאכה ומכה בפטיש, ויש אומרים כיון שעושה כלי גמור חייב משום בונה. ואם תקע חייב חטאת. ובדרכה להיות רפויה מותר לכתחילה, שאין חשש שיתקע, ובלבד שלא יהדק. ובדפוי ואינו רפוי אסור. (שו"ע ס"ו, מ"ב ס"ק מ-מג).

כוס של פרקים

כ. כוס של פרקים שמפרקים מעל רגלו, מותר לפרקו

סעיף ג

דלת שנפתח לזמנים רחוקים

יב. רחבה שאחורי הבתים שאין נכנסים ויצאים בה תדיר ואין עשוי הדלת להפתח רק לזמנים רחוקים ובנעילתו נראה כמוסיף על הבנין, אם עשה דלת לפתחה או שתולה בה מחצלת קנים, וכן פרצה שגדרה בקוצים כעין דלת, אם יש להם ציר או שניכר שהיה להם ציר נועלים בו אף אם כשהם פתוחים הם נגררים בארץ, רק שקשרם ותלאם מבעוד יום לנעול בהם, מותר להגביהם ולזוקפם על האיסקופה ולנעול בהם, שניכר שהוא דלת. (שו"ע ס"ג, מ"ב ס"ק כג-כו).

אין להם ציר

יג. אין להם ציר ולא היה להם ציר, אין נועלים בהם אלא אם קשרם ותלאם מבעוד יום, ואף כשפותחם הם גבוהים מהארץ אף כמלא נימא, אינו כבונה בנעילה, כי כשהם פתוחים הם מחוברים וקבועים היטב שאין נגררות בארץ. (שו"ע ס"ג, מ"ב ס"ק כז).

פתח שמשתמשים בה תדיר

יד. פתח העשוי לכניסה ויציאה תדיר שמשתמשים שם תדיר, והכל יודעים שעשויה לדלת ולא נראה כבונה, נועלים בו אפילו לא היה לו ציר מעולם, והוא נגרר בארץ כשפותחה, למחבר צריך שיהא קשור, ולרמ"א בס"ד אף אם אינו קשור כלל אם יש לה אסקופה מלמטה, ויש להקל בזה. (שו"ע ס"ג, מ"ב ס"ק כח-כט).

סעיף ד

דלת מלוח אחד או בלי אסקופה

טו. דלת העשוי מלוח אחד ואין לה תיקוני דלת כשאר דלתות וכסתימה בעלמא ונראה כבונה, או שאין לה אסקופה תחתונה, וכשפותחים שומטים ועוקרים אותה ואינה קשורה, אף בפתח שמשתמשים תדיר, אין נועלים בה אף שיש לה ציר, ובקשורה ותלויה מותר בפתח שמשתמשים תדיר, ולרמב"ם אין אסור רק כשיש שתים לריעותא שמלוח אחד ואין אסקופה ויש לסמוך להקל בפתח שמשתמשים תדיר. (שו"ע ס"ד, מ"ב ס"ק לב).

ולהחזירו בשבת כשרפוי, כי אין הדרך להדקו בחוזק שיהא כתקיעה ואין לחוש שיתקע. ויש מי שאומר ש**כוס כמיטה כיון שהדרך להדק גם ברפוי אסור**, ולכתחילה יש להחמיר, ולצורך שבת יש להקל. ובדרכו להיות מהודק ותקוע בחוזק, אף ברפוי אסור אף לדיעה ראשונה. (שו"ע ס"י, מ"ב ס"ק מד-מח).

כוסות עם הברגה

כא. כוסות העשויות בחריצים סביב שיש להם הברגה סמוך לרגלם ומהודקים בחוזק אסור לכל השיטות, למג"א אף להדקו ברפוי שמא יהדקו בחוזק, כי אם מהדק בהברגה בחוזק נחשב תוקע. ולט"ז אף על ידי הברגה בחוזק אסור רק מדרבנן, ואם כן תלוי במחלוקת בכוס. (מ"ב ס"ק מד, שעה"צ ס"ק לב).

כסוי כלים בהברגה

כב. כסוי הכלים אף אם עשויים בהברגה מותר, כי אין עשויים לקיום רק לפתחם ולסגרם תמיד. (מ"ב ס"ק מד).

טלטול כלים שאסור לפרקם

כג. אף הכלים שאסור לפרקם ולהחזירם מותר לטלטלם, כיון שאין דרכם להתפרק, ולא גזרו רק במנורה שדרכה להתפרק. (מ"ב ס"ק מד).

סעיף ז

קורה שנשברה

כד. קורה שנשברה מותר לסמכה בארוכות המיטה שהם כלי, ולא כדי שתעלה שאם כן זה כבונה, אלא כדי שלא תרד יותר, והוא שיהיו רפויים שיוכל לטלטלם כשירצה אבל אם מהדקם שם אסור. כי מבטל כלי מהיכנו שאינו יכול ליטלו שוב משם בשבת. ואם אינו תחוב כל כך בחוזק מותר. (שו"ע ס"ז, מ"ב ס"ק מט-נ).

לסמוך בעץ

כה. אם אינו כלי רק עץ בעלמא אף שמוכן לטלטלו, למג"א אסור לסמכו תחת הקורה כי דומה לבונה, ויש מתירים בכל דבר ששם כלי עליו לגבי טלטול כי עושה רק כדי שלא תרד יותר. (מ"ב ס"ק מט)

סעיף א

אין בנין וסתירה בכלים

א. אין בנין וסתירה בכלים כשאינו בנין ממש, כגון חבית שאין מחזקת ארבעים סאה שנשברה ודיבק שבריה יפה בזפת, יכול לשברה וליקח מה שבתוכה אפילו שלא במקום שמדובק בזפת. ובלבד שלא יכוין לנקבה נקב יפה לפתח להכניס ולהוציא, או מתיז ראשה מלמעלה ומיפה השבירה שתשאר עוד כלי, כי זה מתקן כלי. ויש איסור תורה. ואף אם הנקב קטן שאינו עשוי להכניס ולהוציא אסור מדרבנן. (שו"ע ס"א, מ"ב ס"ק יד-ו).

סעיף ח

ספסל להחזיר אחת מרגליו שנשמט

כו. ספסל שנשמט אחת מרגליו אסור להחזירו למקומו. ואף לעשותו רפוי גזירה שמא יתקע ביתד להדקו. (שו"ע ס"ח, מ"ב ס"ק נא).

לסמוך צד השמוט על ספסל אחר

כז. להניח צד השמוט על ספסל אחר יש מי שמחמיר לאסור. ואף לטלטלו גזירה שמא יניח הרגל בתוכו ויתקעו. ואם כבר ישב עליו כך פעם אחת מבעוד יום מותר גם בשבת לסמכו ולישב עליו ואין חוששים שיתקע. (שו"ע ס"ח, מ"ב ס"ק נב-נג).

סעיף ט

תוקע עץ בעץ

כח. התוקע עץ בעץ בין שתקע במסמר בין בעץ עצמו עד שנתאחד, בין בבנין ובין בכלי, הרי זה תולדות בונה. (שו"ע ס"ט, מ"ב ס"ק נד).

עץ בקרדום

כז. התוקע עץ בתוך הקרדום או שתקע יתד בתוך הבית יד של הקדום כדי להדקו, וכן המפרק עץ תקוע חייב משום סותר. והוא שיתכוין לתקן. (מ"ב ס"ק נד).

סעיף י

תבן בחצר

כח. חצר שנתקלקלה במימי גשמים יכול לזרות בה תבן, ולא חשיב כמוסיף על הבנין, כי לא מבטל אותם שם שראוי למאכל בהמה או טיט. ובלבד שישנה שלא יזרה לא בסל ולא בקופה אלא בשולי הקופה שיהפכנה ויביא תבן על שוליה, היינו על ידי שינוי, אבל ביד אסור כי זה מעשה חול, ועל ידי אינו יהודי מותר אם יש צורך הבה ככל דבר שהוא שבות דשבות. (שו"ע ס"י, מ"ב ס"ק נה-נו).

לפזר טיט חול וצרורות

כט. לפזר טיט חול וצרורות אסור כי משוה גומות, ורק כשבא לתקן החצר אבל בענין אחר כמו שנוהגים לפזר חול בבוקר בבית כדי לכסות הרוק מותר, כמו שמותר לכסות באפר שאינו מכוין לבנין. (מ"ב ס"ק נה).

סימן שיד

דברים האסורים משום בנין וסתירה בשבת

מחזקת ארבעים סאה

ב. אם מחזקת ארבעים סאה, היינו אמה על אמה ברום שלש אמות עם עבוי הדפנות, בלא עובי הלבזבזים והרגלים, הרי זה כאהל ויש בו אפילו בנין וסתירה בכל שהוא. (מ"ב ס"ק ב-ג).

חבית שלימה

ג. בנין גמור וסתירה גמורה שייך גם בכלים, ואף בכלי קטן. ולכן חבית שלימה אסור לשברה אף בענין שאין עושה כלי כי היא סתירה גמורה, ואסור מדרבנן כי אינו על מנת לבנות. ולגר"א אין סתירה בכלים אף

כששובר בכלי שלם, אם לא כשעושה כלי על ידי השבירה וחייב משום מכה בפטיש. ואסור לנקוב בה אפילו נקב שאינו יפה לפתח. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"א, ז-ח).

חביות עם חישוקים

ד. חביות קטנות של מרקחת אסור להסיר החישוקים כדי ליקח מה שבתוכה, כי דרכה מתחילה לעשות כן וזה ככלי שלם. אך על ידי אינו יהודי יש להתיר. ובקשור על ידי חבלים מותר אף על ידי ישראל. (מ"ב סק"א).

נקב העשוי להכניס ולהוציא

ה. כתב הרמב"ם העושה נקב שעשוי להכניס ולהוציא כגון נקב שבלול תרנגולים שעשוי להכניס אורה ולהוציא ההבל חייב משום מכה בפטיש, שהוא שם כולל לכל גמר מלאכה, ולכן גזרו על כל נקב אף שעשוי רק להכניס או להוציא שמא יבוא לעשות נקב שחייבים עליו. ואפילו הלול אינו מחובר לקרקע ואין בו משום בונה, חייב משום מכה בפטיש. (מ"ב סק"ח).

מכה בפטיש

ו. כל העושה דבר שהוא גמר מלאכה הרי זה תולדת מכה בפטיש וחייב. העושה נקב כל שהוא בין בעץ ובין במתכות, בין בבנין ובין בכלים הרי זה תולדת מכה בפטיש וחייב. וכל פתח שאין עשוי להכניס ולהוציא אין חייבים על עשייתו. תקע מסמר בכותל לתלות עליו חייב משום מכה בפטיש. העושה נקב בקרקע הבית שיצאו המים חייב משום בונה. (מ"ב סק"ח).

פתיחת קופסאות שימורים

ז. הפותח קופסת שימורים אינו נחשב סותר, לחזו"א כי בעודה סגורה אינה נחשבת כלי כלל. (או"ח סי' נא סק"א). או אף אם נחשבת כלי כשסגורה אינו סותר ומותר לפותחה כי אין הדרך להשתמש בה שימוש חוזר אלא לזורקה מיד ואינו כלי חשוב כחבית שהדביק שבריה בזפת שמותר לשברה. (הגרש"ז אוירבך בשש"כ פ"ט הע' י). או כי הקופסה כקליפה לאוכל שמותר לשבור קליפתה. (אג"מ ח"א סי' קכב ענף ט).

אך החזו"א שם סובר שנחשב בונה כי בעודה סגורה אינה כלי ובפתיחה יוצר כלי, כי יש אנשים שמשתמשים בה שימוש חוזר, יש על זה שם כלי. ודעת הגרש"ז (שש"כ פ"ט הע' ז' ויד) שמותר לפתוח במקום שהמנהג שזורקים הקופסה לאחר שמרוקנים אותה. וכ"כ המנחת יצחק. (ח"ד סי' פב סק"ל).

נקב שמקלקל הכלי

ח. במקום שאין נוהגים לזרוק הקופסה אחר השימוש, מותר לנקב הקופסה שלא תהא ראויה לשימוש אחר הפתיחה ולפותחה אחר כך. (שש"כ פ"ט הע' כ, מנח"י שם לז, ועוד).

להרחיב נקב

ט. אם יש נקב בחבית אסור לנקבו להרחיבו, ואף

כשאין מרחיבו שיהא עשוי להכניס ולהוציא אסור מדרבנן. ודוקא כשמתכוין להרחיב, אבל אם אין מתכוין להרחיב אף אם זה פסיק רישא שיתרחב למחבר מותר, ולרמ"א אם הוא פסיק רישא אסור אף שאין מכוין להרחיב. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ט-י).

סכין תקוע מערב שבת

י. אם היה סכין תקוע בחוזק מערב שבת בחבית מותר להכניסו ולהוציאו שאינו מתכוין להוסיף, למחבר אף שפסיק רישא שיתרחב על ידי זה, כי אינו מתכוין. ולרמ"א רק בהוציא פעם אחת מערב שבת שכבר נתרחב קצת ואינו פסיק רישא, ובלא זה אסור, אף שאינו בונה אך מתקן פתח, אף שהפתח אין עשוי להכניס ולהוציא ואסור רק מדרבנן, סובר שפסיק רישא אסור אף בדרבנן. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ק יא-יב).

סכין תקוע בכותל

יב. אם היה סכין תקוע בכותל מחובר גם למחבר אסור להוציאו, כי במתכוין להרחיב הנקב חייב משום קודח שהוא תולדת בונה, אף אם אינו מכוין פסיק רישא הוא. (מ"ב סק"ק יא).

דעת המתירים אף בכותל

יג. לענין עיקר הדין הסכימו המג"א ואליה רבה וגר"א ורע"א שפסיק רישא אסור אף בדרבנן, ומכל מקום מצדדים המג"א והגר"א שאף בכותל מותר כשאין מתכוין כי אין צריך לגומא וזה מלאכה שאין צריכה לגופה, וגרע מאיסור דרבנן שפסיק רישא, כי הוא גם מקלקל וגם כלאחר יד, אלא שהעולם נהגו איסור בכותל.

גם הט"ז צידד להתיר בכותל אך אין לפסוק כנגד השו"ע ורמ"א שהחמירו, אבל בחבית שעיקר איסורו מדרבנן יש לסמוך בצורך גדול על המחבר להוציא אף אם לא הוציא הסכין מערב שבת כשאינו מתכוין להוסיף בנקב. (מ"ב סק"ק יא).

סעיף ב

נקב שנסתם

יד. היה נקב בחבית ונסתם אף במקום הברז שסתמו, אם הוא למטה מהשמרים אסור לפותחו, כי כל כובד היין עליו וצריך סתימה חזקה וכפותח מחדש, ואסור לעשות אף נקב קטן שאין עשוי להכניס ולהוציא. ואם למעלה מהשמרים מותר לפתחו אף נקב גדול כי לא נחשב סתימה. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ק יג-טו).

סעיף ג

במקום נקב ישן

טו. במקום נקב ישן, בין שהיה גדול או קטן, נוקבים אפילו במקדח, כי לא נחשב סתימה כי הוא למעלה מהשמרים, ובלבד שלא ירחיבו, ולכן מותר לנקוב במגופה שסותמים הכלי זכוכית פקק של שעם, אפילו בכלי המתוקן לכך. (שו"ע ס"ג, מ"ב סק"ק טז-יז).

נקב בחבית עץ

טז. יש אומרים שלא הותר לנקוב נקב ישן רק בחבית של חרס שאין הסתימה מהודקת יפה, אבל בחבית של עץ שמהדקים מאד העץ שסותמים בה הנקב וחותכים ראשו על דעת שלא להוציאו נראה שזה נקב חדש. ויש חולקים. ויש לחוש להחמיר. (שו"ע סי"ג, מ"ב סי"ק יט).

סעיף ד

להכות הברז

יז. ברז שבחבית ואין אדם יכול להוציאה, מותר ליקח ברז אחרת ולהכות באותה ברזא לצורך לשתות יין בשבת. ובלבד שלא יהיה הברזא הראשון נגד השמרים כמו שכתוב בסעיף ב'. (שו"ע סי"ד).

סעיף ה

ליתן קנה בחבית להוציא היין

יח. מותר ליתן קנה חלול בחבית או ברז להוציא יין אף שלא היה בו מעולם, שהרי עומד ומיוחד לכך ואינו מתקן כלי, ואין עושה בו מעשה. ואסור לתקוע בחזרה ביתידות משום גמר מלאכה. ואף שאינו יודע אם יגיע למדתו, ואינה מתקנת כל צרכה, מותר להכניסה ולא חששו שיתקנה. (שו"ע סי"ה, מ"ב סי"ק כ-כא).

ליתן עלה הדס בנקב להוציא היין

יט. אין ליתן עלה של הדס בנקב שבחבית, שהעלה עשוי כמרזב והיין זב דרכו, כי גזרו שלא יתקן מרזב ליינו שיפול היין לתוכו לילך למרחוק, כי קיפול העלה כמרזב נראה כעושה מרזב, ולטעם זה אסור אף כשיש לו קטומים. ויש מתירים בעלה של הדס כשיש לו הרבה קטומים, כי הטעם שמא יקטום ואין לחוש כשיש לו קטומים. (שו"ע סי"ה, מ"ב סי"ק כב).

הרכבת מחט במזרק

כ. מותר להרכיב מחט במזרק לשימוש חד פעמי, ואינו דומה לתקיעת הקנה בחבית בחזקה, כי נראה כגמר מלאכת החבית, אבל כאן שנעשה לשימוש חד פעמי נחשב כצורת השימוש במחט ומזרק. (מנחת שלמה

מהדו"ת סי' יט, הגר"ש אלישיב בארחות שבת פ"ח הע' קה).

סעיף ו

להתיז ראש חבית

כא. מותר להתיז ראש החבית בסייף שכלי מלאכתו לאיסור מותר לטלטל לצורך גופו, שאין בנין וסתירה בכלים, בחבית גרועה שמדובק שבריה בזפת, ולא בשלימה. ואינו מכויין לפתח כי מסיר ראשה, אלא להרחיבה שיוכל ליקח בקל מה שבתוכה. ודוקא כשעושה כן מפני האורחים. (שו"ע סי"ו, מ"ב סי"ק כג-כה).

להתיז ראש המגופה

כב. אם ירצה להתיז רק ראש המגופה מותר אף

בשלימה, שאינו נחשב שבירה כי אין מחוברת לחבית. (מ"ב סי"ק כג).

פקק כתר

כג. פקק מתכת העשוי כעין כתר על גבי הבקבוק [המצוי בבקבוקי בירה] מותר לפותחו, אף שמתעקם בפתיחה, כי זה כמגופת חבית שאין בו סותר, וזה שימוש הפקק, וכבר בטל ממנו שם כלי שהידקו על הבקבוק. (חזו"א או"ח סי' נא סי"ק יא). וגם אחר פתיחתו עדיין משמש לכיסוי הבקבוק. (מנחת שלמה מהדו"ת סי' לב).

פקק הברגה ממתכת

כד. פקק הברגה ממתכת שעם פתיחתו נפרד ממנו חלק התחתון ונשאר טבעת על הבקבוק, אסור לפותחו. כי עד פתיחתו היה כיסוי אטום על הבקבוק ולא היה יכול לשמש לסגירה ופתיחה, ונחשב כעושה

כלי. (מנחת שלמה ח"א סי' צא יב, ומהדו"ת סי' לב, מנח"י ליקוטי תשו' סי' לה). ויש אוסרים משום מחתך. (הגר"ש אלישיב בהלכות שבת בשבת ח"א פי"ד הע' 68).

לנקב הפקק

כה. מותר לנקב הפקק ולפתחו אחר כך, כיון שניקב הפקק כבר אין רגילים להשתמש בו ואינו כעושה כלי או סותרו. הגר"ש אורבך בשש"כ פ"ט הע' סא, הגר"ש אלישיב בארחות שבת ח"א פי"ב הע' ל).

פקק הברגה העשוי מפלסטיק

כו. פקק הברגה העשוי מפלסטיק מותר לפותחו אף שמתנתק הטבעת שמצמידו לבקבוק, כבר היה הפקק גמור לפני שהניחו על הבקבוק, וניכר הטבעת כדבר נפרד מהפקק ואינו כיצירת פקק. (הגר"ש אורבך במנחת שלמה שם, ובשש"כ פ"ט הע' סא) ויש אוסרים משום מחתך. (הגר"ש אלישיב בארחות שבת ח"א פי"ב הע' לא). ויש שהחמירו בפקקים שאין ניכר הטבעת לפני הפתיחה (מאור השבת מכתב בשם הגר"ש ז"א).

עור על פי חבית יין

כז. מותר לקרוע העור מעל פי חבית של יין, ובלבד שלא יכוין לעשות זינוק. (מ"ב סי"ק כה).

כח. אסור לנקב בצדה בין החבית ובין המגופה, אפילו ברומח שעושה נקב גדול ואינו דומה לפתח, כי מצידה ודאי מכויין לפתח לחבית. כי אם אינו מכויין לפתח רק להרחיב מוצא היין היה לו לפתוח המגופה. ואף נקב קטן שאין עשוי להכניס ולהוציא אסור, במגופה רק בצידה, ובחבית אף מלמעלה.

לנקוב המגופה למעלה

כט. מותר לנקוב המגופה למעלה כי אינו מכויין לפתח, שאין דרך לעשות שם פתח רק ליטול כל המגופה, ואף בחבית שלימה, ואף שלא בפני האורחים.